

ДОПИСИ.

ГОЛОД НА УКРАЇНІ.

(Знання втікачів з України і листи тих, що втікали не змогли).

По відомостям від втікачів з Радянської України, особливо з її західних областей і районів, рідна влада наклала на село такі великі хлібозаготівлі в 1932 р., що навіть при всім багатні селянство, як колгоспне, так і одноосібники, не змогли хлібозаготівлі виконати. Виконавши її на 60-70%, воно залишилося само в багатьох випадках вже в листопаді 1932 р. без жадного зерна для себе. Все забиралося "под метельку".

Тому обнови голодування починаються вже в листопаді 1932 р.

І. Ось декілька рядків про це з листа, якого шлють діти своїй батьковій селянинці, що втік з України, рятуючись від заслання на північ на примусові роботи... "Тепер уже в нас позбували люде, яке те сало та яка біла мука. На ринку булки не побачиш. Крім помідорів та гарбуза нічого не можна купити. Є такі люде, що страждають вже голодом, бо в них позбавили все до останньої картоплини".

II. 31 січня 1933 р. втікач з України, селянин, каже, що "багато людей вже не мають що їсти і пухнуть з голоду. Багато з бувших середняків ходять від хати до хати і жебрають. Бо дітям загрожує голодна смерть. На ґрунті вигодження населення від ранньої осені грасує по селах червоний тиф. Коней теж косить якась пошесть — понос і корки".

III. В лютому 1933 р. на Україні вже справжній масовий голод, що видно з таких ото трьох листів:

1/ Лист від 7-11-33 р.: пише його частина великої селянської родини, що залишилася ще дома на Україні, до батьків, що втікали на захід, рятуючись перед примусовою висилкою. Просить, як за себе, так і за тих старших членів цієї родини, що заслани на Сибір.

"Дорогі родителі. Повідомляємо ми Вам, що ми в кепському стані: прийдеться з голоду помирати. Абсолютно немає чого їсти. На хлібозаготівлі забрали увесь хліб і оставили нас зовсім голодних, без фунта хліба. І ми одержали письмо із висилки. Просять нас дати піддержку, а то годі і босі і голодні. Ізняли їх із пайки і не дають хліба і не платять грошей. Раніше то хоч давали за гроші пайок — три кіла муки на місяць на душу. А зараз і за гроші не дають та кажуть, як хоч, так і живи. То вони купили одну пару постолів і так ходять в постоло, гонять їх на роботу, а мороз 40 градусів. І сніг випав по коліна. Пишуть, що вночі вже поодморозували ноги. І просять, щоб ми Вас просили, щоб Ви яку їм піддержку дали. Як нічим другим, то може можна — вишліть їм хоч 200 рублів грошей. Ми їм посилаємо посылку: по блюзці і хустці, по сорочці і по спідниці. Вони пишуть дайте піддержку хоч до весни. А на весні, то підуть звідти куди очі понесуть, або куди зайдуть, або в тюрму попадуть, не пишуть, що вже там далі не

будуть. Дорогі родителі, будемо Вас просити, як можна, будемо в стільки добрі, ми Вас щиро просимо, вишліть нам хоч доларів 7 чи 8. У нас тут дають за долари мукою якою хоч, бо вже і нам безвихідне положення. Прийдеться померти голодним. І я Вам напишу, передайте моїйму цварові і сестрі поклон і напишіть, може і вони чим допоможуть піддержати, бо вже мама то їй ходити не можуть. Дуже просить мама зятя Антона і дочку чим можуть то нехай піддержат, бо пропадає. Маю одного коня та хотів продати. Але в нас не дозволяється владою. Хто продав коня, то 300 рублів штраф понаклали і мусім ті люде купити коня, бо в нас рубують ліс і понаклали на одного коня 17 кубометрів матеріалу вивезти із лісозаготівлі, тому і не дозволяють продавати коней. І чим хоч тим і годуй коня. І що хоч, то ї сам їж. Купити немає за що і немає де. Один пуд житньої муки 140 рублів, і її нема. А лісівництво платять за один кубометр за вивозку 3 руб. 40 коп. То такі заробітки кіними, що цілий місяць треба їхати і на один пуд хліба не заробиш. Ще одна корова єсть то ми чекаєм її, як ото батька із паскою. І як що отелиться, то нам прийдеться прожити тільки за одним молоком. То ми вас дуже просимо, як можна то дайте можливість. Тільки грошима заграбничими. Тільки я Вас буду просити при цьому до нас не пишть, бо у нас заграничні письма то дуже переслідують. З тим досвідання. Остаємося живі і здорові, тільки не живимо ми Вам того, що ми бачимо".

2/ Лист від 14-11-33 р. Пише селянин, батько цілої родини, що хоче її рятувати з голоду, але не може втікати. Просить своїх родичів закордоном допомогти. Лист писаний з мотивів зрозумілих, "на вздогад", і тому все треба розуміти в цьому листі, як і в слідуючому, якраз навпаки. При перекладі цього листа і слідуючого на чужомезній мові треба буде додати відповідні коментарії для більшої їх зрозумілості чужинцям.

"Дорога рдня. Ми ще по милості Божій живі і здорові всі та крепкі. Не знаю, як пошле Бог дальше. Діти гарні і розумні і як стануть гратись, то можна з сміху умерти. І тільки веселости і сміслі розженуть, і сто раз кажи сядьте, то не слухають. Дуже розкішні, глядемо крепко, бо тільки і потіхи. Ще пока Бог не оставив, ще корова є і молода дає. То понаїдаються і виробляють. Но тільки буває, що по дві і три неділі болять зуби, що не можна вкусити їсти хліба.... (ці всі багато крапок в оригіналі) — що хоч роби, но як небузь залічуємо другими харчами — молоком, маслом, одним словом мякшими... Тепер кланяємось всім Вам по низькому поклону і просимо Бога, щоб Вам Бог послав силу і крепость і терпіння перенести цю стихію, бо прийдеться ще попрацювати крепко і мабуть, як видно, що хутко вже... так що прошу Вас храніть своє здоров'я, бо як здоров'я є, то

все є. Здоров'я лучше золота. Я вже вліз, бо підкубли... Думав різно і нічого не видумаеш. У велике не вбиваюся і не можна, а поспинальники йдуть, що хата не зачиняється і навіть що даси, то беруть прямо подивившись, то аж страшно і подумати, то смішно. А заробітків є хвалити Бога кілько хоч і де хоч. За це то правда можна заробити, аж палці буде знати. Но в ремя йде і що день то все ближче до лучшего. Я вже старий і тільки не могу виробити як перше. Нема сили, нема зубів і нема чим їсти. То жінка накрутит якоїсь лемішки і за цим жию. А мяса ніяким родом не пожую, а як нежанове коваю, то зараз так пучуся. Но казав доктор, що можна вилічити, і я вже бачу, що хутко вилічу, но ще пройде зо два місяці. Буду Вас просити, хоч Ви будете гніватись, но не гнівайтесь, а допоможіть мені вилічити, бо хто ж мені пожеже. Нема нікого у мене за цілому світі, щоб поімг. А в нас в крамницях можна всього дістати. Ріжні є речі, і мука біла. Одним словом все. І вже вночі коде мені, дітям ні. І там можна купити дешево, но тільки за до.... то прошу Вас, пришліть через Владимира хоч двадцять до... і тільки через Владимира. І то хутко, за що сильно буду дякувати і не забуду до смерти. А цим Ви мені допоможете сильно крепко. Я буду мати все і вилічусь... І ще раз прошу Вас не оставте моєї прозьби пришліть. Може у Вас нема, то позичте, бо дуже треба. І як Бог дасть прожнем, то я Вам вдєстеро віддам. Новості немає ніяких і є трохи, але жолі їх нема: Все по старому і все добре, було б лучше, но вже нема де... Остаємося живі і здорові, того і Вам жєлаєм і жєлємо того часу, щоб зійтись в купу і погуляти і все забути і все розказати. І ми всі будемо чекати того що я прошу. І будьтє добрі не оставте моєї просьби за що до смерти не забуду, а свого здоров'я глядіть, воно потрібне. Будьтє здорові і поклон всім. 1933 року 14 лютого по новому".

3/ Лист від 19-11-33 р. такого ж порядку, як і попередній, тільки з більшою дозою гумору, який не покидає українців і в біді.

"Тепер Вам хочеться знати про наше життя. У нас нічого. Першу п'ятирічку виконали хутко і взяли ся за другу. І як видно, то другу ще раніш виконаємо. На це є велика надія. Свята проводили дуже славно і гарна компанія була. То одно не славно, що ми невольні. А так всього хватє. Було всього доволі так, як бувало у Хомково-го Трохима, або в Тимкового Лька у Великодню Суботу. Жнем славно. Ожидаєм лучше. Тепер Ви про Варчиного Ваньку пишете — де і як він живе. Ми як раз получили від його письмо. Новості не дуже гарні. Він робить в шахті, заробляє по два рублі. Маринку зняли з роботи, а хто не робить, той не получає триста грам хліба. Адреси нема, бо воно писано на Івана. В другому ми напишемо. Жизнь Марина знає нашу. Січас ми влучились так, що де хто і ходити не може. Дома в нас новості славні. Всі сядять задоволені всім так, як Пилип Ковалів бувало сидить. Він нам сповідає часто про свої новини. Ми хочемо весною куда небузь вихати із того

проклятого Сибіру. Надоіло переносити ці тяжкі морози. Хочеться прожити, де нема такого холода. В нас 20 марта откривається колхозний ярмарок, на що всьєма надія. З території України нікого нікуди не пускають в Росію. Хозяйство всьєнке піднімається так, як піднялося в Пилипка. Хліба ще в кожного тільки, як було раніше. В пришах ходять, як риба ізять. Другому не раді. Бувають здорові. Зичу доброго життя".

IV. Три втікачі, селяне з України, з одного і того ж району, але з різних його сел, про стан з хлібом в цих селах на 22-III-33 р. показали наступне:

1/ „Селяне правдивого хліба зовсім не мають. Рідко хто має вику, льон, ланку, буряки. Картопля рідко у кого є і то дуже мало. Фасолиння сушать і труть на муку. Гречану полову пересівають, крупішу сушать і труть на муку. Домішують до цього буряки, ланку і так печуть коржики".

2/ „Селянство в сучасній мент хліба не має. Як хто і має, то держать його захованим у великій таємниці. Деякі мають потроху віки, льону, буряків, полову гречаної, фасолиння, качани з кукурузи. Все це сушать, товчуть в ступах, як в кого є, бо за ступу треба відповідати, труть в макітрах, мочать і печуть млинці. В останній час сільрада біла ступи, щоб не можна було нічого створити. Картопля де в кого є, але дуже мало. І тримають її в скованках. Запасів ніяких нема, і як доживуть до нового врожаю, не уявляю".

3/ „Харчі населення в сучасній мент дуже скудні. Ніякого хліба окрім віки. В рідких випадках добується ячмінь і гречка, як то вони були у кого закопані. Товчуть їх в ступах і мнуть на жорнах — і то скрито. А віку мочать і мнуть в макітрах. І з цього печуть коржики. Де в кого є картопля, але дуже мало. З ячменю, в кого він є, роблять пенсак і їдять. Рідко дуже попадається просо, з якого в ступі роблять пшено. Фасолиння сушать і товчуть в ступі на муку, домішують буряків, трошки муки, коли є, і так печуть. Жолуді варять в горшках, сушать, обчищують шкуру, варять другий раз, розминають і розчиняють в діжці, додають трохи сочевиці або вівки і з того печуть хліб. Такий хліб лічать за першоядний. Сушать і товчуть качани з кукурудзи, добавляють трохи муки з гречки або вівки і печуть коржики. Одна бабуся хліта осолоділа такі коржики. Дістала приграти зерна і стала молотою його на ручних жорнах потаємки. На це нагодився міліціант і молотком розбив одного жорна. Бабуся вихватила молоток і вдарила ним міліціянта. За це бабуся суд засудив на три роки в'язниці".

В селі М. у одноосібників: а/ у І. П. знайшли закопане: 1½ пуди жита, 1 пуд муки, ½ пуда пшона, б/ у С. Б. — 1 пуд гречки, 30 фунт. фасолі.

Далі йде в такім же самім дусі ще 14 одноосібників. Характерно, що з такими мінімальними кількостями, що не вистарчать і на декаду для родини, ховаються, закупають, бо інакше і ці крихти влада забере.